

PAŃSTWOWA RADA OCHRONY PRZYRODY

THE STATE COUNCIL FOR NATURE CONSERVATION

Member of IUCN

National CITES Scientific Authority

Ministerstwo Środowiska, ul. Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa
tel.: +48 22-57-92-017, fax: + 48 22-57-92-730, sekretariat@prop.mos.gov.pl

PROP/2014-23-1-sn

Warszawa, 24 listopada 2014 r.

Sz.P. Maciej Grabowski
Minister Środowiska

OPINIA

w sprawie rządowego projektu ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (druk sejmowy nr 2709)

Państwowa Rada Ochrony Przyrody, po przeanalizowaniu rządowego projektu ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (druk sejmowy nr 2709) oraz uwag zgłaszanych do tego projektu w ramach prac parlamentarnej podkomisji nadzwyczajnej Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży oraz Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi, stwierdza, że kierunek i zakres części proponowanych zmian w tym projekcie sprawiają, że ich przyjęcie miałyby istotny, negatywny wpływ na możliwość realizacji programów ochrony zwierząt kręgowych, w tym taksonów objętych ochroną gatunkową w Polsce.

W związku z powyższym Państwowa Rada Ochrony Przyrody postuluje:

1. Zachowanie w art. 7 ustępu 1 (należy w nim poprawić odwołanie – zamiast „pkt 2” powinno być „pkt 3”), a w art. 8 ust. 1 pkt 2 projektu – utrzymanie wyjątku od zakazu wykonywania procedur z wykorzystaniem zwierząt dzikich, w przypadkach, gdy celów badań nie można osiągnąć z wykorzystaniem zwierząt laboratoryjnych.
2. W art. 8 ust. 1 pkt 3 – utrzymanie wyjątku od zakazu wykonywania procedur z wykorzystaniem zwierząt bezdomnych, w przypadkach, gdy celem procedury jest zbadanie zdrowia i dobrostanu tych zwierząt lub zapobieganie poważnemu zagrożeniu powodowanemu przez te zwierzęta dla zdrowia ludzi, zwierząt lub dla środowiska i cel ten można osiągnąć wyłącznie przy wykorzystaniu tych zwierząt.
3. W art. 11 ust. 3 – utrzymanie możliwości podejmowania decyzji o uśmierceniu wykorzystywanych w procedurach zwierząt innych niż laboratoryjne lub gospodarskie przez osoby posiadające kwalifikacje w zakresie znajomości anatomii, fizjologii i zachowań tych gatunków zwierząt, w przypadku, gdy istnieje uzasadnione przypuszczenie, że po zakończeniu doświadczenia u tego zwierzęcia wystąpi trwale uszkodzenie organizmu lub będzie ono odczuwać nadal dotkliwy lub umiarkowany ból, cierpienie i dystres.
4. W art. 12 – dodanie ustępu w brzmieniu „W przypadku wykorzystywania w procedurze zwierząt innych niż laboratoryjne lub gospodarskie, decyzję, o której mowa w ust. 1, może podjąć osoba posiadająca kwalifikacje w zakresie znajomości anatomii, fizjologii i zachowań tych gatunków zwierząt”.
5. W art. 17 ustępowi 1 nadać brzmienie: „Podmiot prowadzący działalność w zakresie wykorzystywania zwierząt do celów naukowych lub edukacyjnych **poza środowiskiem naturalnym**, jest obowiązany utrzymywać takie zwierzęta w ośrodku.”.
6. W art. 34 ust. 1 pkt 2 – zachowanie zapisu mówiącego o tym, że w skład Krajowej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach wchodzi przedstawiciele organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest „ochrona zwierząt”.

7. W art. 37 ust. 1 pkt 1 i 2 – zmienić proporcję przedstawicieli poszczególnych nauk oraz organizacji pozarządowych i wprowadzić:
 - a. w pkt 1 zapis w brzmieniu: „**9** przedstawicieli nauk biologicznych, farmaceutycznych, medycznych, rolniczych lub weterynaryjnych, posiadających co najmniej stopień naukowy doktora oraz wiedzę lub doświadczenie w zakresie wykorzystywania zwierząt do celów naukowych lub edukacyjnych”;
 - b. w pkt 2 zapis w brzmieniu: „**3** przedstawicieli nauk humanistycznych lub społecznych z zakresu filozofii, etyki lub prawa lub przedstawicieli organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, z tym że w skład lokalnej komisji powołuje się nie więcej niż 2 przedstawicieli takich organizacji”.
8. W art. 37 ust. 1 pkt 2 – utrzymanie zapisu mówiącego o tym, że w skład lokalnych komisji etycznych do spraw doświadczeń na zwierzętach wchodzi przedstawiciele organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest „ochrona zwierząt”.

UZASADNIENIE

Ad. 1. Realizacja wszelkich działań na rzecz ochrony dzikich gatunków zwierząt musi się opierać na rzetelnych podstawach naukowych. Uzyskiwane w trakcie projektów badawczych informacje służą m.in. opracowaniu wymaganych przez prawo unijne oraz Ustawę o ochronie przyrody, programów ochrony gatunków, planów zadań ochronnych specjalnych obszarów ochrony siedlisk oraz obszarów specjalnej ochrony ptaków Europejskiej Sieci Natura 2000, planów ochrony rezerwatów i parków narodowych. Bez nich niemożliwe jest także prowadzenie programów przywracania zagrożonych gatunków. Zgodnie z zasadami Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN), w ramach programów reintrodukcyjnych wręcz obowiązkowo prowadzić należy niektóre badania – np. dotyczące zmienności genetycznej (co może wymagać pobierania próbek krwi czy innych tkanek) czy dyspersji i przeżywalności wsiedlanych osobników (np. z zastosowaniem telemetrii). Wśród zmian do projektu ustawy zaproponowanych przez organizacje dbające o prawa zwierząt, obok postulatów zasadnych, znalazły się także propozycje całkowitego zakazu badań nad dzikimi zwierzętami lub też uwarunkowanie tych badań „specjalnym” zezwoleniem. Zgodnie z obecnie obowiązującymi przepisami (Ustawa o ochronie przyrody, Ustawa Prawo Łowieckie) prowadzenie badań naukowych wykorzystujących zwierzęta dzikie objęte ochroną ścisłą i częściową, a także zwierzęta łowne, wymaga, w zależności od statusu danego gatunku i zakresu terytorialnego projektu badawczego, uzyskania zezwoleń od Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska, regionalnych dyrektorów ochrony środowiska lub Ministra Środowiska. Dodatkowe zezwolenia są konieczne w przypadku prowadzenia badań naukowych na terenach parków narodowych oraz rezerwatów. Tym samym już obecnie prowadzenie badań naukowych na ogromnej większości kręgowców występujących w stanie dzikim jest w Polsce obwarowane koniecznością uzyskiwania znacznie większej liczby zezwoleń, niż to jest w przypadku zwierząt laboratoryjnych lub gospodarskich. Zdaniem PROP obecny zapis rządowego projektu ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych w pełni zabezpiecza dobrostan dzikich zwierząt, dając jednocześnie możliwość prowadzenia niezbędnych badań naukowych, a jego zaostczenie jest całkowicie niezasadnione i wynika zapewne z nieuwzględnienia faktu, że definicja „procedur” obejmuje także niskoinwazyjne badania, mogące powodować krótkotrwały ból porównywalny do ukłucia igłą, lecz mające kluczowe znaczenie dla skutecznej ochrony zagrożonych gatunków.

Zaznaczamy, że wyjątek, którego zachowanie postulujemy, jest zgodny z art. 9 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/63/UE w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych. Jego usunięcie spowodowałoby, że Polska byłaby zapewne jedynym Państwem na świecie, w którym prowadzenie nawet elementarnych i nieszkodliwych badań dla dobra zagrożonych gatunków byłoby całkowicie zakazane.

Ad. 2. Wśród propozycji modyfikacji omawianego projektu ustawy znalazła się propozycja wprowadzenia całkowitego zakazu prowadzenia badań naukowych z wykorzystaniem zwierząt bezdomnych. PROP zwraca jednak uwagę, że jednym z bardzo ważnych zagrożeń dla dzikich zwierząt są niebezpieczne zwierzęta domowe, w szczególności psy i koty. Wpływają one negatywnie na zwierzęta dzikie poprzez ich zabijanie i raniecie, niszczenie jaj i lęgów ptaków, roznoszenie chorób oraz pasożytów a także tworzenie mieszańców pomiędzy gatunkami dzikimi i ich udomowionymi formami (w Polsce problem ten dotyczy hybrydyzacji psów z wilkami oraz kotów ze żbikami). Całkowity zakaz prowadzenia badań z wykorzystaniem zwierząt niebezpiecznych uniemożliwi ocenę skali i wagi tego zjawiska (np. pobierania próbek krwi do badań genetycznych czy do badania zarażenia pasożytami i innymi patogenami). Doprowadzi także do niemożności planowania i podejmowania skutecznych działań na rzecz ochrony rodzimej fauny przed negatywnym wpływem niebezpiecznych zwierząt domowych, opartego o wyniki takich badań.

Możliwość stosowania wyjątków od tego zakazu jest zgodna z art. 11 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/63/UE w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych.

Ad. 3. Ustawa o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych będzie dotyczyć nie tylko zwierząt laboratoryjnych i gospodarskich, ale także kilkuset gatunków kręgowców występujących w Polsce w stanie dzikim. Z natury rzeczy badania nad gatunkami dzikimi odbywają się w środowisku naturalnym, gdzie nie zawsze jest możliwe zapewnienie obecności lekarza weterynarii. Badania takie wykonywane są przez specjalistów mających zwykle znacznie większe niż lekarze weterynarii doświadczenie w zakresie znajomości anatomii, fizjologii i zachowań danego gatunku zwierząt. W związku z tym jest ze wszech miar uzasadnione, by decyzję o pozostawieniu zwierzęcia przy życiu, w przypadku zwierząt innych niż laboratoryjne lub gospodarskie, mogła podjąć również inna niż lekarz weterynarii osoba, posiadająca kwalifikacje w zakresie znajomości anatomii, fizjologii i zachowań danego gatunku zwierząt. Rozwiązanie takie jest zgodne z art. 23-25 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/63/UE w sprawie ochrony zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych.

Ad. 4. W ustawie winna istnieć możliwość podejmowania decyzji o ponownym użyciu zwierząt innych niż laboratoryjne lub gospodarskie w procedurach badawczych przez inne niż lekarz weterynarii osoby, posiadające kwalifikacje w zakresie znajomości anatomii, fizjologii i zachowań danego gatunku zwierząt. Uzasadnienie jest identyczne do uzasadnienia wcześniej omawianego punktu,

Ad. 5. Badania naukowe nad zwierzętami innymi niż laboratoryjne lub gospodarskie, prowadzone są przede wszystkim w środowisku naturalnym. Nieuzasadnione jest, by od podmiotów prowadzących działalność w zakresie wykorzystywania do celów naukowych (czasami przy okazji także edukacyjnych – np. w zakresie szkoleń ze stosowania procedur) zwierząt dzikich żyjących w środowisku naturalnym, wymagać w odniesieniu do takich badań spełniania warunków identycznych, jak dla podmiotów wykonujących procedury w specjalnych ośrodkach z wykorzystaniem zwierząt laboratoryjnych lub gospodarskich. Skoro badania prowadzone są w środowisku naturalnym, nieracjonalne byłoby nakazywanie tworzenia dla objętych nimi zwierząt ośrodków i przenoszenia ich do nich – a tak trzeba by interpretować obecny zapis art. 17 ust. 1. Ponadto podmioty, które nie prowadzą ośrodków (za względu na prowadzenie badań wyłącznie w środowisku naturalnym) konsekwentnie powinny być zwolnione z obowiązków związanych wyłącznie z prowadzeniem tych ośrodków, wymienionych w art. 20 i 23-25. Proponowana zmiana art. 17 ust. 1 wprowadzałaby taki wyjątek, gdyż artykuły te odwołują się do tego ustępu.

Ad. 6. Wśród propozycji zmian rządowego projektu ustawy znalazł się postulat by przedstawicielami organizacji pozarządowych w Krajowej Komisji Etycznej do Spraw Doświadczeń na Zwierzętach byli wyłącznie członkowie organizacji tzw. humanitarnej ochrony zwierząt. Zmiana taka uniemożliwiłaby udział w Krajowej Komisji Etycznej przedstawicieli organizacji

zajmujących się ochroną dzikiej przyrody, w tym ochroną zagrożonych gatunków zwierząt. Próba wyeliminowania organizacji zajmujących się ochroną dzikich zwierząt ze składu komisji etycznych jest przejawem dążenia do monopolizacji ważnej dziedziny ochrony przyrody, jaką są badania naukowe, przez przedstawicieli tzw. humanitarnej ochrony zwierząt. Organizacje przyrodnicze, działające na rzecz ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków zwierząt, to stowarzyszenia i fundacje mogące się pochwalić ogromną rzeszą członków i sympatyków. Posiadają one duże doświadczenie w realizacji profesjonalnych projektów chroniących rodzimą faunę. Dysponują również wysoko wykwalifikowaną kadrą specjalistów z zakresu nauk biologicznych i pokrewnych, których doświadczenie jest bezcenne dla prac komisji etycznych. Z tego względu PROP postuluje utrzymanie zapisu w Art. 34 w obecnym brzmieniu tj. „przedstawicieli organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt”. Taki zapis pozwala na powoływanie do komisji etycznych przedstawicieli zarówno organizacji zajmujących się ochroną zagrożonych gatunków zwierząt, jak i przedstawicieli organizacji tzw. humanitarnej ochrony zwierząt. Tym samym daje możliwość reprezentacji w Krajowej Komisji Etycznej organizacji zajmujących się całym spektrum zagadnień związanych z ochroną zarówno zwierząt dzikich, jak i laboratoryjnych i gospodarskich.

Ad. 7. Lokalne komisje etyczne do spraw doświadczeń na zwierzętach mają w projekcie nowej ustawy szerokie kompetencje w zakresie oceny procedur wykorzystujących zwierzęta do celów badań naukowych i edukacji, wydawania stosownych zezwoleń oraz oceny retrospektywnej. Aby podejmować kompetentne decyzje w tak trudnej materii, obejmującej bardzo liczne gatunki zwierząt dzikich, gospodarskich i laboratoryjnych, lokalne komisje etyczne muszą składać się z osób posiadających specjalistyczną wiedzę i odpowiednie doświadczenie z zakresu wykorzystania zwierząt do celów naukowych i edukacyjnych. W sprzeczności do tego wymogu staje obecny zapis rządowego projektu ustawy, aby powoływać do składu lokalnych komisji etycznych aż 6 przedstawicieli nauk humanistycznych lub społecznych z zakresu filozofii, etyki lub prawa lub przedstawicieli organizacji społecznych (czyli 50% ich składu). Z punktu widzenia wymagań kompetencyjnych komisji, zarówno krajowej jak i lokalnych, znacznie lepszym rozwiązaniem byłoby zwiększenie do 9 liczby specjalistów z zakresu nauk biologicznych, farmaceutycznych, medycznych, rolniczych lub weterynaryjnych posiadających co najmniej stopień naukowy doktora oraz wiedzę lub doświadczenie w zakresie wykorzystywania zwierząt do celów naukowych lub edukacyjnych.

Ad. 8. Podobnie jak to zostało przedstawione w uzasadnieniu zawartym w pkt. 6, również w skład lokalnych komisji etycznych winni wchodzić przedstawiciele różnego rodzaju organizacji pozarządowych, w tym przedstawiciele organizacji zajmujących się ochroną zagrożonych gatunków zwierząt. Niedopuszczalne jest ograniczanie zapisów ustawy do organizacji tzw. humanitarnej ochrony zwierząt i eliminowanie organizacji zajmujących się ochroną zwierząt dzikich.

dr Andrzej Kepel
przewodniczący PROP

Do wiadomości:

- Lena Kolarska-Bobińska – Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego
- Radosław Sikorski – Marszałek Sejmu RP
- Piotr Bauć, Przewodniczący Komisji Edukacji, Nauki i Młodzieży, Sejm RP
- Krzysztof Jurgiel, Przewodniczący Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Sejm RP
- Domicela Kopaczewska, Przewodnicząca Podkomisji nadzwyczajnej do rozpatrzenia rządowego projektu ustawy o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (druk nr 2709), Sejm RP
- Członkowie PROP
- a/a